

RAADSVOORSTEL

DATUM 2 oktober 2023
DOCUMENTNUMMER 23.0000502
ZAAKNUMMER ZK23001187
PORTEFEUILLEHOUDER M. Bonsen-Lemmers
PROGRAMMA Programma III: Wonen & Ondernemen
BELEIDSVELD Omgevingstaken
ONDERWERP RV Vaststellen Kerkenvisie

AANLEIDING De gemeente Koggenland telt 13 kerken, elk met een eigen geschiedenis en verhaal. Sommige kerken zijn al eeuwen onderdeel van het landschap en de gemeenschap. Bijvoorbeeld de Groene Toren in Avenhorn, die in 1642 gebouwd is. Recenter is de tempel van Stichting Linh Son in Oudendijk, die ruimte biedt aan boeddhisten. Een gedeelte van de kerken wordt nog kerkelijk gebruikt. Een aantal kerken bieden ook al ruimte aan andere functies. Soms gedeeltelijk, zoals de kerk in Spierdijk. Maar er zijn ook kerken die geheel voor andere doeleinden gebruikt worden. Zoals de voormalige kerk in Scharwoude, die al enige tijd als woning in gebruik is.

De ontkerkelijking zal de komende naar verwachting zich voortzetten. Zo heeft het bisdom recent de toekomstplannen voor de kerken in Westfriesland gepresenteerd. Voor Koggenland houdt dit in dat binnen 5 jaar de Rooms-katholieke Kerk in Spierdijk sluit en de overige kerken binnen 10 jaar. Wat de gevolgen voor het eigendom en/of gebruik van deze kerken zijn, is nog niet bekend.

Ook bij de andere kerken in de gemeente zijn diverse ontwikkelingen zichtbaar. Dit geldt voor zowel de kerken die nog steeds als dusdanig functioneren, als de kerken die niet meer (geheel of gedeeltelijk) in gebruik zijn. De Kerkenvisie geeft richting aan een duurzaam toekomstig gebruik van de kerken binnen Koggenland. Uiteindelijk zullen richtinggevende kaders waarvoor deze visie een aanzet geeft worden in de nog op te stellen Omgevingsvisie, waarbij primair wordt ingezet op een sociaal maatschappelijke/publieke bestemming.

KADER (Toekomstige) Omgevingswet

WIJ STELLEN VOOR 1. De Kerkenvisie Koggenland vast te stellen.

BEOOGD RESULTAAT Een visie op een duurzame toekomst voor de 13 kerken binnen de gemeente Koggenland, die als bouwsteen gebruikt wordt voor beleid op de korte termijn, waarmee een toetsingskader gegeven wordt voor eventuele ontwikkelingen bij (vrijkomende) kerkpanden binnen de gemeente.

ONDERBOUWING 1. *De Kerkenvisie Koggenland vast te stellen*
Landelijk is een trend van steeds verder gaande ontkerkelijking te zien. Het ledenaantal van kerken en geloofsgemeenschappen wordt minder. Het wordt daarom steeds moeilijker om kerkgebouwen te onderhouden. Sluiting van kerken die nog kerkelijk gebruikt worden, dreigt ook in Koggenland. De vraag is hoe we als gemeente met deze ontwikkelingen omgaan. Daarbij gaat het niet alleen om ontkerkelijking en de mogelijke sluiting van kerken. Het gaat ook om het in stand houden van de kerken, die veelal nog

steeds zowel ruimtelijk als maatschappelijk centraal in de dorpen staan. Of deze nu kerkelijk gebruikt worden of niet.

Het gaat om de volgende (voormalige) kerkgebouwen binnen de gemeente. Per hoofdfunctie gaat het om de volgende kerken:

1. nog kerkelijk in gebruik: Sint Victorkerk (Obdam), de Hervormde Kerk (Ursem), de Sint Bavokerk (Ursem), Onze Lieve Vrouw van de Heilige Rozenkranskerk (De Goorn) en de Linh Son tempel (Oudendijk).
2. nog kerkelijk in gebruik in combinatie met maatschappelijke activiteiten: de Sint Georgiuskerk (Spierdijk), de Groene Toren (Avenhorn) en de Onze-Lieve-Vrouw van Lourdeskerk (Zuidermeer).
3. culturele functie: de Hensbroeker Kerk (Hensbroek), de Voormalig Nederlands Hervormde Berkhouterkerk (Berkhout) en 't Brakenkerkje (Obdam) en de Hervormde Kerk (Oudendijk).
4. wonen: de voormalige Hervormde Kerk in Scharwoude.

De Groene Toren in Avenhorn is enige tijd geleden verkocht. Er zijn gesprekken gevoerd over de herbestemming van de kerk. Er zijn echter nog geen aanvragen ingediend voor een ander of aanvullend gebruik van de kerk.

De voormalige kerk in Scharwoude is het enige kerkgebouw met een woonfunctie. Het is zeer onwaarschijnlijk dat deze nog een andere functie dan een woonfunctie gaat krijgen. Er is daarom vooral gefocust op de overige 12 kerken binnen de gemeente.

Met alle lokale kerkbesturen en eigenaren van de kerken zijn gesprekken gevoerd. Daar is gesproken over onder andere het huidige gebruik, ontwikkelingen als ontkerkelijking en nevenactiviteiten. Dat geldt vooral voor de gebouwen die nog kerkelijk gebruikt worden. Met de kerken waar andere activiteiten plaats vinden, is ook gesproken wat zij voor activiteiten organiseren. Naast de gesprekken is ook gekeken naar de geschiedenis van de kerken en de bouwkundige staat.

Bij het opstellen van de visie is ook gekeken naar het aspect duurzaamheid. Kerken zijn veelal oude panden, waar duurzaamheidsmaatregelen moeilijk te treffen zijn. Ook kunnen duurzame maatregelen de karakteristieke en monumentale waarde van een kerk aantasten. Anderzijds biedt verduurzaming ook een kans. Door duurzame maatregelen te treffen kan een kerk ook in de toekomst gebruikt worden. En ook voor andere activiteiten, zonder dat de energiekosten onbetaalbaar worden. Dit alles heeft geresulteerd in zogenaamde kerkenpaspoorten. Deze geven een goed overzicht van alle relevante aspecten die spelen bij de verschillende kerkgebouwen.

Belangrijkste uitkomsten

Wat vooral opvalt is dat de kerken nog steeds een centrale plek, zowel ruimtelijk als binnen de gemeenschap, hebben binnen de verschillende kernen. Er is een groot aantal leden en vrijwilligers betrokken bij de instandhouding van de kerkgebouwen. Dat geldt voor de kerken die kerkelijk en niet meer kerkelijk gebruikt worden. Daardoor verkeren alle panden in redelijk goede tot goede bouwkundige staat. Ook in maatschappelijke zin staan een groot deel van de kerken nog midden in de gemeenschap. Veel van de kerken worden als rouw- en trouwlocatie gebruikt. Ook worden er exposities georganiseerd, (kleinschalige) concerten gegeven en wordt er geoefend door verschillende

muziekverenigingen. Daarnaast biedt de kerk in Spierdijk ruimte aan een aantal zorgfuncties. Tot slot doen de kerken veelal dienst als vergaderlocatie voor verenigingen en stichtingen.

De kerken met een maatschappelijke hoofd- en nevenfunctie geven aan dat zij wel concurrentie ervaren van andere culturele instellingen. Dit zijn onder andere de dorpshuizen, maar ook andere (voormalige) kerken. Er wordt wel geprobeerd onderscheid te maken in aanbod, om op die manier niet in elkaars vaarwater te zitten. Alle kerken geven wel aan behoefte te hebben aan meer onderlinge afstemming.

Tot slot is bij alle kerken gevraagd naar eventuele duurzaamheidsmaatregelen. En of er plannen zijn om maatregelen te treffen. In een aantal kerken zijn er al concrete maatregelen getroffen. Dit is bijvoorbeeld een apart voorportaal in de Bavokerk in Ursem. Hier is een aparte ruimte binnen het kerkgebouw voor het koor om te oefenen of gebruikt kan worden voor inloop. Doordat niet de hele kerk verwarmd hoeft te worden, zijn de energiekosten een stuk lager. En kan er ook in de winterperiode een comfortabele ruimte aangeboden en de energiekosten beheersbaar blijven. Wel worstelen veel kerkeigenaren met de manier waarop verduurzaming aangepakt moet worden. Veelal betreft het monumentale panden, waar het nemen van duurzame maatregelen maatwerk betreft. De wijze waarop dit moet, is soms ingewikkeld. En de kennis van dergelijke maatregelen is beperkt.

KANTTEKENINGEN	Er zijn geen kanttekeningen bij dit raadsvoorstel.
FINANCIËN	Aan dit raadsvoorstel zijn geen financiële consequenties verbonden.
DUURZAAMHEID	Duurzaamheid is een belangrijk uitgangspunt geweest bij het opstellen van de Kerkenvisie. Er zijn al enkele kerkbesturen geweest die stappen hebben gezet in de verdere verduurzaming. Ambtelijk zijn er vervolggesprekken geweest welke mogelijkheden er zijn om hiervoor het gemeentelijke Duurzaamheidsfonds. Dit heeft tot één concrete aanvraag geleid en naar verwachting volgen er nog meer aanvragen.
ALTERNATIEVE MOGELIJKHEDEN	Een mogelijkheid is de Kerkenvisie niet vast te stellen. En ook de uitgangspunten bij eventuele functiewijzigingen en andere ruimtelijke ontwikkelingen niet toe te passen.
PACT VAN WESTFRIESLAND	Er is geen directe relatie met het Pact van Westfriesland. Indirect past het behoud van de kerkpanden binnen de gemeente Koggenland wel bij het doel van het Pact om een aantrekkelijke regio te worden en te blijven. Het behoud van de centrale plek van de kerken, zowel ruimtelijk al maatschappelijk, draagt hier aan bij.
COMMUNICATIE	<i>Informatiemoment met kerkbesturen</i> Naar aanleiding van het proces rond de kerkenvisie wordt er met de kerkbesturen en eigenaren gekeken waar nog behoefte aan is. Er wordt onder andere gedacht aan een informatiemoment, waar diverse experts aanwezig zijn om vragen te beantwoorden en eigenaren verder te helpen. Dit kan op het gebied van bijvoorbeeld programmering zijn van de culture instellingen, maar ook vragen over verduurzaming. Ook kunnen er dan contacten gelegd worden voor informatie uitwisseling tussen de verschillende besturen en eigenaren. Hier blijkt ook behoefte aan te zijn.

VERVOLG *De uitgangspunten van de Kerkenvisie worden vertaald in ruimtelijk beleid*

Eén van de belangrijkste uitkomsten van de visie is dat we als gemeente de kerken willen behouden als centrale plek en als plek van ontmoeting. Daarmee behouden we zoveel mogelijk de centrale functie die de kerken nu al hebben. We zetten daarbij in op functies die het gemeenschapsgevoel en daarmee de leefbaarheid in de kernen behouden, en waar mogelijk versterken. De kerken binnen de gemeente zijn dan juist een kans - in plaats van een mogelijk probleem door leegstand- omdat in deze panden functies gevestigd kunnen worden, die anders dreigen te verdwijnen.

Mocht een kerk van functie veranderen, dan wordt gezamenlijk gekeken naar een passende functie. We zetten in op publieke en (sociaal)- maatschappelijke functies. Daardoor blijven kerken ook in de toekomst in gebruik als centrale en (eventueel deels) publiek toegankelijke functies. Te denken valt aan een maatschappelijke en/of culturele functie, zoals een dorps huis, zorgfunctie, of een combinatie van functies. Aandachtspunten zijn:

- een goede spreiding van functies in een kern;
- eventuele concurrentie met andere, reeds bestaande functies.
- voorkomen dat een publieke functie gerealiseerd wordt in een pand wat niet bijdraagt aan de omgevingskwaliteit;
- de invloed van de nieuwe functie op de directe omgeving van het kerkgebouw. De waarde van een kerk is vaak niet alleen het al dan niet monumentale karakter. Ook de nabije omgeving heeft veelal een waarde. Vaak staat de kerk in een (open), groene omgeving, centraal in de kern of in het voormalige dorpslint. Ontwikkelingen moeten bijdragen aan behoud van het pand, maar tegelijkertijd deze waarden niet aantasten. Door hierop in te zetten, blijven monumentale waarden van de kerkpanden en de directe omgeving behouden.

Het college zal, na vaststelling van de Kerkenvisie door uw raad, deze uitgangspunten opnemen in het ruimtelijk beleid. De beleidsnota voor toepassing van de kruimel-gevallenregeling zal hiervoor door het college aangepast worden. Hiermee beschikken we op korte termijn over een kader voor inkomende verzoeken. Mocht dit aan de orde zijn, dan kunnen eventuele principeverzoeken dan wel aanvragen omgevingsvergunningen hieraan getoetst worden.

Nader onderzoek naar al dan niet beschermen van kerkpanden

Een aantal onderwerpen die in de Kerkenvisie naar voren zijn gekomen, kunnen nog verder uitgewerkt worden. Denk bijvoorbeeld aan een eventuele bescherming van cultuurhistorisch waardevolle kerken, die nog niet als zodanig beschermd zijn. Een gedeelte van de kerken heeft al een monumentale status, aangewezen door het Rijk of de provincie. De kerken binnen de gemeente zijn als volgt beschermd:

- Rijksmonument: Hervormde Kerk in Ursem, Hensbroeker Kerk, Berkhouter Kerk, voormalige Hervormde Kerk in Scharwoude, De Groene Toren in Avenhorn en de voormalige Hervormde kerk in Oudendijk;
- Provinciaal monument: Sint Bavokerk in Ursem en de Sint Victorkerk in Obdam;
- geen monumentale status: Brakenkerkje in Obdam, Onze-Lieve-Vrouw van Lourdeskerk in Zuidermeer, Onze Lieve Vrouw van de Heilige Rozenkranskerk in De Goorn, De Sint Georgiuskerk in Spierdijk (het orgel is wel een Rijksmonument) en de Linh Son Tempel in Oudendijk.

Of, en zo ja, hoe de niet-monumentale panden wel beschermd zouden moeten worden vraagt nog een verdere uitwerking en afweging. Mocht het college dit wenselijk achten, dan zal dit aan uw raad voorgelegd worden, aangezien er nauwelijks nog nieuwe Rijks- of provinciale monumenten aangewezen worden. Bescherming van deze panden zal dus op gemeentelijk niveau plaats moeten vinden.

BIJLAGEN Kerkenvisie Koggenland

Datum college: 12 september 2023

Burgemeester en wethouders van Koggenland.